FUSAIÖLE DE LA DINOGETIA-GARVÂN

Ioana Grigore, Eugen Marius Paraschiv

FUSAİÖLES DE DINOGETIA-GARVÂN

Cet article est un des résultats du réaménagement du dépôt de matériaux archéologiques du site de Dinogetia-Garvân. Le travail porte sur les 114 fusaïoles découvertes durant les fouilles des années 1963–1981. La plupart des pièces remonte à l'époque médiévale et confirme l'observation que le tissage était une des principales industries domestiques des habitants de la forteresse médiévale de Dinogetia.

Si on envisage la matière qui a servi pour leur fabrication, les fusaïoles peuvent être divisées en trois catégories (en schiste, en terre cuite et réutilisant des fragments céramiques ou téglulaires). Chacune de ces catégories a été sous-divisée en fonction de la forme. Le décor des fusaïoles comprend deux types principaux : ornemental (réalisé soit par l'incision dans la surface avec des motifs décoratifs, soit par teinture) ou avec des lettres ou signes incisés.

Mots clef: Dinogetia, fusaïoles, X–XIIèmes siècles.

Cuvinte cheie: Dinogetia, fusaiole, secolele X–XII.

Săpăturile arheologice desfășurate de-a lungul timpului în cetatea romano-bizantină și în așezarea medievală timpurie de la Dinogetia-Garvân¹ au scos la lumină un volum impresionant de material arheologic, din care o categorie foarte numeroasă o reprezintă fusaiolele. O parte dintre acestea au fost publicate în monografia dedicată așezării medievale timpurii, apărută în anul 1967².

În toamna anului 2007, în urma reorganizării depozitului de materiale arheologice din cadrul bazei sitului Dinogetia-Garvân, au fost inventariate un număr de 114 fusaiole, provenind din săpăturile desfășurate între anii 1963–1981.

Datorită condițiilor improprii de depozitare și a lipsei caietelor de inventar, foarte multe informații cu privire la proveniența materialelor din depozit au fost definitiv pierdute. Singurele indicii care s-au mai păstrat în acest sens, sunt conținute în marcajul pieselor.

Marcajul³ conține următoarele elemente: sigla șantierului (DIN), campania, secțiunea, caroul/zona, adâncimea. Unele marcaje sunt parțial sau total ilizibile. Pentru piesele care nu aveau marcaj și care au fost găsite în aceeași ladă împreună cu alte pachete foarte deteriorate, din ani diferiți, am folosit indicațiile existente pe lada respectivă⁴ — singurele care mai erau lizibile

¹ Mulțumim și pe această cale d-lui. Prof. Dr. Al. Barnea, responsabilul științific al șantierului Dinogetia-Garvân, pentru punerea la dispoziție, spre publicare, a materialului.

² Vezi Ștefan *et alii* 1967, 98–122 și bibliografia.

³ Marcajul este realizat în anii în care au fost făcute și săpăturile, sau cei imediat următori, cuprinzând, de cele mai multe ori, singurele indicații pe care le avem referitoare la proveniența pieselor, inclusiv cele stratigrafice, de la caz la caz.

⁴ Etichetele lăzilor au fost, în unele cazuri, singurele indicații care au supraviețuit condițiilor de depozitare,

— și au fost notate, prin convenție, cu cel mai timpuriu și cel mai târziu an de săpătură care se găsea pe eticheta lăzii și cu *passim*. O serie de piese purtau deja marcajul „*passim*”.

În urma acestei acțiuni de reorganizare, desfășurată în campania din 2007, au fost inventariate și înregistrate aproximativ o treime din materialele existente în depozitul bazei arheologice, acțiunea urmând a fi continuată în anii următori.

Tipologie:

În urma studierii pieselor, s-a putut face o catalogare după materialul din care au fost confecționate precum și după formă.

După material, au fost stabilite trei categorii:

1. fusaiole din șist

2. fusaiole din lut ars

3. fusaiole prelucrate din fragmente ceramice și/sau tegulare.

Spre deosebire de fusaiolele deja publicate în monografia așezării, care conțin și piese de plumb și de os, între cele 114 fusaiole care fac obiectul acestui articol, se regăsesc doar cele trei categorii mai sus menționate.

Fiecare categorie de material a fost împărțită, la rândul ei, în mai multe subcategorii, în funcție de formă.

1. Fusaiole din șist (51 piese)

Acestea sunt realizate din șist steatitic vânat, roz, gri, roșiatic sau maroniu.

Am putut identifica cinci categorii:

a. elipsoidale (pl. I/1–19) — au o formă ușor aplatizată, cu marginile exterioare rotunjite; părțile superioară și inferioară sunt tăiate relativ drept și au diametrul mai mic decât diametrul maxim, descriind în secțiune un oval teșit sau un dreptunghi cu colțurile rotunjite; datorită materialului relativ dur din care sunt confecționate, multe dintre aceste fusaiole sunt asimetrice.

b. bitronconice (pl. II/20–35) — în secțiune apar ca două trapeze lipite la baza mare; marginile exterioare pot fi ascuțite sau ușor rotunjite, iar părțile superioare sunt tăiate drept sau înclinate înspre interiorul orificiului de fixare a fusului; ca și cele de formă ovală și acestea sunt în mare parte asimetrice.

c. tronconice (pl. III/36–39) — în secțiune au formă de trapez mai mult sau mai puțin regulat. Marginile exterioare sunt ușor arcuite, iar părțile superioară și inferioară sunt tăiate drept.

d. circulare (pl. III/40–47) — au secțiunea dreptunghiulară, cu colțurile ușor rotunjite, iar părțile superioară și inferioară au diametrul aproximativ egal cu diametrul maxim; au înălțimea foarte mică față de diametru, ca formă semănând cu o șaibă modernă.

e. sferice (pl. III/48, 49) — în secțiune au formă circulară, diametrul maxim fiind aproximativ egal cu înălțimea.

f. varia — două dintre piese (pl. III/50, 51) nu au putut fi încadrate în nici una dintre categoriile de mai sus, din cauza stării de conservare precare (fragmente mult prea mici pentru a putea aproxima forma inițială).

2. Fusaiole din lut (42 piese)

Sunt confecționate din diferite tipuri de pastă (de la fină la grosieră), arse oxidant sau reducător. Unele piese au urme ce ne pot sugera faptul că au fost lucrate la roată sau, în orice caz pe un suport cu o rotire regulată, deci este posibil să fi fost executate în ateliere de olărie⁵.

În general, au dimensiuni mult mai mari decât cele de șist, lutul ars având o densitate mai mică decât cea a șistului.

a. bitronconice (pl. IV–V/1–27) — asemănătoare cu cele de șist, însă mult mai masive; în secțiune descriu două trapeze lipite la baza mare, iar părțile superioară și

dar, de cele mai multe ori, nu conțin decât anul campaniei.

⁵ Ștefan et alii 1967, 110.

inferioară sunt fie ascuțite, fie tăiate drept, fie înclinate înspre interiorul orificiului.

b. elipsoidale (pl. VI/28–36) — au, în secțiune, forma unui oval ușor teșit, marginile exterioare sunt arcuite iar diametrul părților superioară și inferioară este mai mic decât diametrul maxim.

c. circulare (pl. VI/37–40) — au secțiunea de forma unui dreptunghi cu colțurile ușor rotunjite și sunt foarte aplatizate, diametrul maxim fiind aproximativ egal cu cel al părților superioară și inferioară (formă de „șaiță”).

d. tronconice (pl. VI/41) — o singură fusaiolă fragmentară, cu secțiunea aproximativ trapezoidală, s-ar putea încadra în categoria celor tronconice; aceasta pare a fi lucrată cu mâna, deoarece are o formă neregulată.

e. sferice (pl. VI/42) — o singură fusaiolă de lut, fragmentară, pare să fi avut o formă sferică, ea fiind spartă transversal pe jumătate.

3. Fusaiole din fragmente ceramice și tegulare (21 piese)

Toate fusaiolele confecționate din fragmente ceramice și tegulare au formă circulară (secțiune dreptunghiulară), deoarece textura materialului (mai ales fragmentele ceramice) nu permite realizarea altor tipuri de forme (pl. VII–VIII/1–21).

Decor:

Se pot distinge trei tipuri de decor:

a. decor ornamental; decorul poate fi realizat la cele de șist prin zgârirea suprafeței cu un obiect dur sau prin șlefuire, iar la cele din lut prin incizie în pasta crudă sau prin zgâriere.

a.1. linii/șanțuri paralele incizate/zgâriate transversal (pl. III/48; pl. IV/2, 5; pl. V/15, 27; pl. VI/38).

a.2. linii/șanțuri paralele incizate/zgâriate vertical (pl. I/3, 7; pl. VI/37 (decor realizat cu unghia).

a.3. urme de vopsire a suprafeței (pl. IV/7, 9, 12; Pl V/15, 22, 24; Pl VI/28).

b. cu semne/litere zgâriate sau incizate.

b.1. litere(?) – două piese – (pl. I/14; Pl V/33).

b.2. semnul crucii – două piese – (pl. II/29, 30(?)).

b.3. altele – fără o semnificație anume – 12 piese – (pl. I/12, 18, 19; pl. II/21, 26, 27, 30, 34, 35; pl. III/39, 46; pl. VI/40).

c. șanțuri incizate ce intră în interiorul orificiului, care cel mai probabil serveau la blocarea firului între fusaiolă și fus sau pentru realizarea unor tipuri de urzeli⁶ — șapte piese — (pl. I/1, 9, 17; pl. II/20; pl. IV/5, 11, 12). De remarcat că aceste șanțuri nu pot proveni din frecarea îndelungată dintre fir și orificiul fusaiolei, așa cum consideră unii autori⁷, deoarece șistul este un material cu o duritate care ar solicita o perioadă de frecare mult prea mare pentru a se produce o asemenea șanțuire. În plus, aceste șanțulețe apar și la fusaiolele din lut, la care este foarte clar că au fost incizate în pasta crudă.

Datare.

Datarea s-a făcut, în lipsa altor indicații, după cum urmează: o singură fusaiolă a putut fi datată exact, după indicația dată pe pachet (pl. VI/40) ca aparținând nivelului⁸ atribuit anului 602⁹; cele provenind din săpăturile efectuate în anii 1963–1967 (12 piese – pl. I/2, 6; pl. II/26; pl. III/36, 40, 43, 45; pl. V/24; pl. VI/28; pl. VII/4, 9; pl. VIII/16), au fost datate cu aproximație în secolele X–XII, deoarece în respectivele campanii s-au săpat numai

⁶ Diaconu, Vâlceanu 1972, 170 și nota 24.

⁷ Diaconu, Vâlceanu 1972, 170.

⁸ Pentru detalii legate de stratigrafia sitului Dinogetia, vezi Ștefan *et alii* 1967.

⁹ Dată care nu mai poate fi atât de exactă pe cât credeau autorii cercetărilor de atunci (prof. univ. dr. Alexandru Barnea)

bordeie medievale, datate între secolele X și XII¹⁰, precum și pe baza analogiilor cu fusaiiolele deja publicate în monografie și a marcajului ce conține indicația „b.” (bordei)¹¹. Restul pieselor au datare incertă, din cauza lipsei detaliilor despre condițiile stratigrafice datorate problemelor mai sus menționate.

Articolul de față se dorește o completare a capitolului dedicat fusaiiolelor din monografia cetății Dinogetia. Tipologia realizată în cadrul monografiei a fost folosită și completată. Numărul mare de fusaiiole descoperite în situl de la Dinogetia confirmă observația că țesutul era unul din principalele meșteșuguri casnice ale locuitorilor din această așezare medievală.

CATALOG¹²

Descrierea pieselor din catalog s-a făcut după cum urmează: condiții stratigrafice (pe baza marcajului de pe piesă, care cuprinde anul și locul descoperirii), dimensiuni, descriere (denumirea piesei, stare de conservare, formă, material, decor), număr de inventar și numărul ilustrației.

I. Fusaiiole din șist

1. DIN 66¹³, Δ/60, □6 E, -0,60 m;

h max = 1 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, ușor asimetrică; șist vânat; prezintă o linie incizată pe *muchia* și în interiorul orificiului; nr. inv. 6050; pl. I/1.

2. DIN 66, sub b. 176;

h max = 1,2 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist roz; nr. inv. 6049; pl. I/2.

3. DIN 66, S I, T 6-7, □1, -0,30 m;

h max = 1,2 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, asimetrică; șist vânat; decorată cu linii verticale incizate; nr. inv. 6048; pl. I/3.

4. DIN 66, S II, T 6-7, □3, -0,60 m;

h max = 1 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă, deteriorată; elipsoidală, ușor asimetrică; șist vânat; nr. inv. 6053; pl. I/4.

5. DIN 66, *passim*;

h max = 1 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, asimetrică; șist vânat; puternic arsă secundar; nr. inv. 6054; pl. I/5.

6. DIN 66, sub b. 175, -1,60 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; elipsoidală, ușor asimetrică; șist vânat; nr. inv. 6055; pl. I/6.

7. DIN 66, Δ/60, □2, -0,80 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist vânat; decorată cu linii frânte incizate; nr. inv. 6056; pl. I/7.

8. DIN 66, Δ/60, □6, -0,80 m;

h max = 1,7 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, asimetrică; șist vânat; urme de ardere secundară; nr. inv. 6058; pl. I/8.

9. DIN 66, Bas T 6/2 gr;

h max = 1,2 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist roz; pe una din părți trei linii iar pe partea opusă două linii incizate pe muchia orificiului; nr. inv. 6059; pl. I/9.

10. DIN 66, mal N ?¹⁴;

h max = 1,1 cm, d max = 2 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; elipsoidală, asimetrică; șist vânat; nr. inv. 6065; pl. I/10.

11. DIN 66, S I, T 6-7, □3, -0,90 m;

h max = 1,2 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită (probabil în timpul prelucrării); elipsoidală, asimetrică; șist vânat; nr. inv. 6067; pl. I/11.

12. DIN 66, bas T, 6/2, -1,60 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist roșiatic; prezintă două grupuri de câte două liniuțe incizate fără semnificație; nr. inv. 6087; pl. I/12.

13. DIN 66 (14 IX), S3 T 6-7, □4, -0,50 m;

h max = 1,5 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; ovală; șist roșiatic; prezintă depuneri calcaroase; nr. inv. 6086; pl. I/13.

14. DIN 63-67?¹⁵, *passim*;

¹⁰ Ștefan *et alii* 1967.

¹¹ Vezi *infra*, nota 13.

¹² Abrevieri folosite în catalog: h = înălțime, h max = înălțime maximă, h p = înălțime păstrată, d = diametru, d max = diametru maxim, d p = diametru păstrat.

¹³ Abrevieri existente în marcajul pieselor: □ = carou, b. = bordei, E = est, S = sud, s = secțiune, N = nord, bas. = bazilică (?), T = turn, bis. = bisericuță (este vorba despre bisericuța bizantină, datată în secolele XII-XIII), SVP = sector *via principalis*, Δ = neidentificat, probabil sectorul D, D = sectorul D, gr.păm. = grămadă pământ.

¹⁴ Ilizibil.

h max = 1,9 cm, d max = 2,9 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist cu irizații maronii, roșii și negre; prezintă ca decor litera N sau Z incizată precum și depuneri calcaroase; nr. inv. 6085; pl. I/14.

15. DIN 74, N bis;

h max = 1,6 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; elipsoidală; șist roșiatic; nr. inv. 5159; pl. I/15.

16. DIN 63–67 ?¹⁶, *passim*;

h max = 1,4 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; din șist roșiatic; nr. inv. 6084; pl. I/16.

17. DIN 66, Δ/60, □3E, –1,10 m;

h max = 1,4 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită (probabil în timpul prelucrării); elipsoidală, asimetrică; șist vânat; se observă două linii incizate pe muchia și în interiorul orificiului; nr. inv. 6081; pl. I/17.

18. DIN 66, ?¹⁷;

h max = 1,4 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist vânat; prezintă mai multe linii incizate fără semnificație; nr. inv. 6079; pl. I/18.

19. DIN 66 (14 IX), *passim*;

h max = 1,6 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; șist vânat; prezintă mai multe linii incizate fără semnificație; nr. inv. 6072; pl. I/19.

20. DIN 66, Δ/60, □4, –2,50 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist maroniu; se observă linii incizate pe muchia și în interiorul orificiului; nr. inv. 6047; pl. II/20.

21. DIN 77, D, SVP 2, –1,80 m;

h max = 1,7 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat cu irizații roz; se observă câteva grupuri de linii incizate; nr. inv. 5078; pl. II/21.

22. DIN 77, D, SVP 2, –2,00 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică; șist roz; nr. inv. 5085; pl. II/22.

23. DIN 66, Δ/60, □3 ?¹⁸, –1,00 m;

h max = 1 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat; nr. inv. 6060; pl. II/23.

24. DIN 66, S I, T 6–7, □1, –1,90 m;

h max = 1,2 cm, d max = 1,9 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat; nr. inv. 6061; pl. II/24.

25. DIN 66, Bas T 6/2–3, –0,80 m;

h max = 1,2 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist roz; nr. inv. 6063; pl. II/25.

26. DIN 66, b. 178;

h max = 1,5 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat cu irizații; decorată cu linii incizate, fără semnificație; nr. inv. 6064; pl. II/26.

27. DIN 74, S Bis;

h max = 1,2 cm, d max = 1,9 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică, asimetrică; șist roz; decorată cu linii și semne zgâriate; nr. inv. 5155; pl. II/27.

28. DIN 66, S I, T 6–7, □1, –0,50 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat închis; nr. inv. 6068; pl. II/28.

29. DIN 74, S bis;

h max = 1,3 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat; prezintă pe una din fețe semnul crucii incizat; nr. inv. 5158; pl. II/29.

30. DIN 74, S bis;

h max = 1,2 cm, d max = 2,0 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist roz; prezintă pe una din fețe o cruce ce are la un capăt o săgeată, iar pe o altă față un cerc, ambele incizate; nr. inv. 5156; pl. II/30.

31. DIN 74, S bis;

h max = 1,6 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică; șist vânat; nr. inv. 5157; pl. II/31.

32. DIN 66, Δ 11, □2, –0,20 m;

h max = 1,4 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică, asimetrică; șist vânat; prezintă pe una din fețe o linie incizată fără semnificație; nr. inv. 6080; pl. II/32.

33. DIN 74, S bis;

h max = 1,3 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânat cu irizații roșiatice; nr. inv. 5160; pl. II/33.

34. DIN 66 (12 IX), S 1, T 6-7, □7, –2,00 m, cotlon mic;

¹⁵ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963–1967.

¹⁶ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963–1967.

¹⁷ Ilizibil.

¹⁸ Ilizibil.

h max = 1,2 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; șist vânăt; prezintă mai multe linii incizate fără semnificație; nr. inv. 6078; pl. II/34.

35. DIN 66, Δ 60, □4, -1,20 m;

h max = 1,4 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică, asimetrică; șist vânăt; prezintă o linie incizată pe una din părți; nr. inv. 6073; pl. II/35.

36. DIN 66, b. 176;

h max = 1,3 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; tronconică, asimetrică; șist vânăt; nr. inv. 6052; pl. III/36.

37. DIN 63-67?¹⁹, *passim*;

h max = 1,0 cm, d max = 2,2 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; tronconică, asimetrică; șist vânăt; prezintă depuneri calcaroase; nr. inv. 6066; pl. III/37.

38. DIN 63-67?²⁰, *passim*;

h max = 0,6 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă (pare a fi de fapt o jumătate dintr-o altă fusaiolă ce a fost reșlefuită); tronconică; șist vânăt; nr. inv. 6077; pl. III/38.

39. DIN 66, Δ 60?²¹;

h max = 0,9 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă întreagă; tronconică, asimetrică; șist vânăt; prezintă mai multe linii zgâriate fără semnificație; nr. inv. 6074; pl. III/39.

40. DIN 66, b. 176;

h max = 0,6 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă?, probabil un fragment refolosit din altă fusaiolă; circulară, asimetrică; șist vânăt; nr. inv. 6051; pl. III/40.

41. DIN 66, bordei 179?²²;

h max = 0,6 cm, d max = 1,9 cm; fusaiolă întreagă; circulară; șist vânăt; nr. inv. 6057; pl. III/41.

42. DIN 66, Bas T 6/1, -0,30 m;

h max = 0,7 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; circulară; șist vânăt; nr. inv. 6062; pl. III/42.

43. DIN 66, b. 176;

h max = 1,2 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; șist roz; nr. inv. 6070; pl. III/43.

44. DIN 66, S I, T 6-7, □3, -0,?²³ m;

h max = 1,0 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; circulară; șist roz; nr. inv. 6069; pl. III/44.

45. DIN 66, b. 178;

h max = 0,6 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă întreagă (probabil reșlefuită din altă piesă); circulară, asimetrică; șist vânăt; nr. inv. 6083; pl. III/45.

46. DIN 66, S I, T 6-7, □2, -0,20 m;

h max = 1,0 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă fragmentară (se păstrează $\frac{3}{4}$ din aceasta); circulară; șist vânăt; prezintă mai multe linii incizate fără semnificație; nr. inv. 6076; pl. III/46.

47. DIN 63-67?²⁴, *passim*;

h max = 0,6 cm, d max = 1,8 cm; fusaiolă întreagă; circulară; șist vânăt; prezintă depuneri calcaroase; nr. inv. 6071; pl. III/47.

48. DIN 74;

h p = 1,3 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă fragmentară; sferică; șist maroniu; decorată cu șanțuri paralele incizate; nr. inv. 5163; pl. III/48.

49. DIN 66 (10 IX), S 2, T 6-7, □5, -1,60 m;

h max = 0,4 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă fragmentară (spartă transversal); forma probabil sferică?; șist gri; nr. inv. 6082; pl. III/49.

50. DIN 77, D, SVP 2, -1,80 m;

h p = 0,8 cm, d max = 2,1 cm; fusaiolă fragmentară; șist vânăt; puternic arsă secundar; nr. inv. 5086; pl. III/50.

51. DIN 66, S II, T 6-7, □1, -0,20 m;

h max = 0,8 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă fragmentară (spartă transversal pe jumătate); șist roz cu irizații de culoare mai închisă; nr. inv. 6075; pl. III/51.

II. Fusaiole din lut

1. DIN 63-67?²⁵, *passim*;

h max = 2,1 cm, d max = 3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă semifină, de culoare bej; nr. inv. 6046; pl. IV/1.

2. DIN 66, S I, T 6-7, □4 ?²⁶;

h max = 2,6 cm, d max = 3,4 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de

¹⁹ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²⁰ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²¹ Ilizibil.

²² Numărul bordeiului nu se vede foarte bine pe marcat.

²³ Ilizibil.

²⁴ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²⁵ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²⁶ Ilizibil.

culoare gri închis; se observă un șanț incizat pe diametrul maxim; nr. inv. 6032; pl. IV/2.

3. DIN 66, Δ/60, □6 E, -1,80 m, b.;

h max = 1,9 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă semifină, de culoare roșiatică; nr. inv. 6035; pl. IV/3.

4. DIN 77, D, SVP 2, -2,00 m, b.;

h max = 1,8 cm, d max = 3,5 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare cărămizie; nr. inv. 5081; pl. IV/4.

5. DIN 74, S bis;

h max = 1,3 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de ardere secundară; prezintă un șanț slab vizibil în jurul orificiului pe una din fețe și o linie incizată ce pătrunde în interiorul orificiului; nr. inv. 5154; pl. IV/5.

6. DIN 66, Δ/60, □6, -1,00 m;

h max = 2 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă, ciobită; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gri închis; nr. inv. 6034; pl. IV/6.

7. DIN 77, D, SVP 2, -2,30 m;

h max = 1,9 cm, d p = 2,8 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gălbuie; urme de vopsea maronie la exterior; nr. inv. 5088; pl. IV/7.

8. DIN 66, S II, T 6-7, □2, -0,15 m;

h max = 1,2 cm, d p = 2,4 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 6033; pl. IV/8.

9. DIN 63-67?²⁷, *passim*;

h max = 1,7 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de vopsea roșcată la exterior; nr. inv. 6045; pl. IV/9.

10. DIN 63-67?²⁸, *passim*;

h max = 2,6 cm, d max = 3,3 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6044; pl. IV/10.

11. DIN 63-67?²⁹, *passim*;

h max = 1,5 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; se observă linii incizate pe muchia și în interiorul găurii; nr. inv. 6043; pl. IV/11.

12. DIN 77, D, SVP 2, -2,00 m;

h max = 2,5 cm, d max = 3,8 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; vopsită în negru; se observă 3 linii incizate pe muchia și în interiorul orificiului; nr. inv. 5079; pl. IV/12.

13. DIN 66, (14 IX), S 2, T 6-7, □8, -1,60 m;

h max = 1,6 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de ardere secundară; nr. inv. 6029; pl. IV/13.

14. DIN 66, (13 IX), Bas 1, T 6-7;

h max = 1,7 cm, d max = 3,4 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare gri închis; nr. inv. 6030; pl. IV/14.

15. DIN 74³⁰, *passim*;

h max păstrată = 2,1 cm, d p = 3,3 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă grosieră, de culoare roșcată; vopsită în negru; decorată cu striuri concentrice, deasupra și dedesubtul diametrului maxim; nr. inv. 5162; pl. V/15.

16. DIN 66, Bas T 6/ 2 gr.;

h max = 1,8 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6038; pl. V/16.

17. DIN 66, Δ/60, □8 ?³¹ E, -1,20 m;

h max = 1,5 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă, ciobită; bitronconică, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de ardere secundară; nr. inv. 6027; pl. V/17.

18. DIN 66, Δ/60, □6 E;

h max = 1,6 cm, d max = 2,7 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă semifină, de culoare roșiatică; urme de ardere secundară; nr. inv. 6026; pl. V/18.

19. DIN 66, Δ/60, □4, -1,30 m;

h max = 1,9 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6025; pl. V/19.

20. DIN 63-67?³², *passim*;

h max = 1,3 cm, d max = 2,4 cm; fusaiolă întreagă, deteriorată; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare cărămiziu deschis; urme de ardere secundară; nr. inv. 6023; pl. V/20.

²⁷ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²⁸ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

²⁹ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

³⁰ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anul 1974.

³¹ Ilizibil.

³² Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anii 1963-1967.

21. DIN 66, (13 IX), Mal S pretoriu;
h max = 1,4 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 6022; pl. V/21.

22. DIN 66, Bas T 6/2-3, -0,80 m;
h max = 1,8 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă întreagă, deteriorată; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de vopsea roșcată la exterior; nr. inv. 6020; pl. V/22.

23. DIN 66, D/60, -0,40 m;
h max = 1,6 cm, d max = 3,1 cm; fusaiolă întreagă; bitronconică, asimetrică; lut ars, pastă semifină, de culoare gri; nr. inv. 6019; pl. V/23.

24. DIN 66, b. 172;
h max = 2,3 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; urme de vopsea neagră la exterior; lucrată la roată; nr. inv. 6017; pl. V/24.

25. DIN 66, S II, T 6-7, □6, -0,60 m;
h max = 2,1 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 6040; pl. V/25.

26. DIN 77, D, SVP 2, -1,80 m;
h max = 2,2 cm; fusaiolă fragmentară; bitronconică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 5087; pl. V/26.

27. DIN 74, S sau N bis ?³³;
h max = 1,9 cm, d max = 2,5 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; bitronconică; lut ars, pastă semifină, de culoare gri închis; deasupra și dedesubtul diametrului maxim prezintă câte un șanț incizat și un inel; nr. inv. 5161; pl. V/27.

28. DIN 66, b. 176;
h max = 2,2 cm, d max = 3,1 ? cm; fusaiolă fragmentară; elipsoidală; lut ars, pastă fină, de culoare gri închis; vopsită cu negru; nr. inv. 6041; pl. VI/28.

29. DIN 66, S I, T 6-7, □4, -1,00 m;
h max = 1,6 cm, d max = 3,3 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; arsă secundar; nr. inv. 6018; pl. VI/29.

30. DIN 77, D, SVP 2, -2,00 m;
h max = 2 cm, d max = 3,1 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; elipsoidală; lut ars, pastă fină, de culoare bej; urme de ardere secundară; nr. inv. 5082; pl. VI/30.

31. DIN 77, D, SVP 2, -1,80 m;
h max = 1,3 cm, d max = 2,6 cm; fusaiolă întreagă, ciobită; elipsoidală, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 5084; pl. VI/31.

32. DIN 66, S I, T 6-7, □7, -1,00 m;
h max = 2 cm, d max = 3,1 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6037; pl. VI/32.

33. DIN 66, Δ/60, □2 ?³⁴ E, -1,00 m;
h max = 1,9 cm, d max = 3 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare gri închis; se observă litera N sau Z incizată; nr. inv. 6024; pl. VI/33.

34. DIN 66, Δ/60, □6, -1 m;
h max = 1,2 cm, d max = 2,3 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală, ușor asimetrică; lut ars, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6028; pl. VI/34.

35. DIN 66, Δ/60, □3 E, -1,80 m;
h max = 1,9 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; lut ars, pastă semifină, de culoare gri-cărămiziu; urme de ardere secundară; nr. inv. 6021; pl. VI/35.

36. DIN 66, Δ/60, □4 E, -1,60 m;
h max = 1,7 cm, d max = 3 cm; fusaiolă întreagă; elipsoidală; lut ars, pastă grosieră, de culoare roșiatică; nr. inv. 6039; pl. VI/36.

37. DIN 66, Δ/60, □3 E, -2,10 m;
h max = 1,4 cm, d max = 3,1 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; lut ars, pastă semifină, de culoare bej-roșcat; pe diametrul maxim prezintă linii paralele, incizate cu unghia; nr. inv. 6036; pl. VI/37.

38. DIN 77, D, SVP 2, -2 m, b.;
h max = 1,2 cm, d p = 3,7 cm; fusaiolă fragmentară; circulară; lut ars, pastă fină, de culoare gălbuie; pe ambele fețe prezintă câte un șanț incizat în jurul orificiului; nr. inv. 5089; pl. VI/38.

39. DIN 66, S II, T 6-7, □8, -0,15 m;
h max = 0,9 cm, d p = 2,8 cm; fusaiolă fragmentară; circulară; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 6031; pl. VI/39.

40. DIN 81, D, S 3, mal, □1-2. Nivel 602³⁵;

h max = 1 cm, d max = 3,9 cm; fusaiolă întreagă, ciobită; circulară, ușor pătrată, cu colțurile rotunjite; lut ars, pastă fină, de culoare gri; pe una din fețe se observă în jurul orificiului

³³ Piesă nemarcată, provenind dintr-o ladă cu pachete din anul 1974, de la nord și sud de bisericuță.

³⁴ Ilizibil.

³⁵ Ultimul nivel roman târziu ± 600 p.Chr.

un cerc zgâriat, tăiat de linii paralele; nr. inv. 5416; pl. VI/40.

41. DIN 66, (10 IX), S 2, T 6–7, □5, –1,62 m;

h max = 1,5 cm, d p = 3,2 cm; fusaiolă fragmentară; tronconică; lut ars, pastă fină, de culoare maronie; nr. inv. 6042; pl. VI/41.

42. DIN 66, Δ/60, □6, –1,00 m;

h max păstrată = 1 cm, d max = 2,8 cm; fusaiolă fragmentară; sferică; lut ars, pastă fină, de culoare gri; nr. inv. 6016; pl. VI/42.

III. Fusaiole din fragmente ceramice și tegulare

1. DIN 74 S bis;

h max = 1,7 cm, d max = 3,8 cm; fusaiolă întreagă; circulară asimetrică; dintr-un fragment de cărămidă?, pastă grosieră, de culoare cărămiziu deschis; prezintă grupuri de linii incizate (urme de prelucrare?); nr. inv. 5151; pl. VII/1.

2. DIN 66, Δ/60, □3, –2,20 m;

h max = 1,9 cm, d max = 3,6 cm; fusaiolă întreagă; circulară asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare cărămiziu deschis; nr. inv. 6006; pl. VII/2.

3. DIN 66, bas.T 6/2–3, –0,50 m;

h max = 1,3 cm, d max = 3,6 cm; fusaiolă întreagă; circulară, ușor asimetrică; dintr-un fragment de amforă, pastă fină, de culoare bej-cărămiziu; nr. inv. 6000; pl. VII/3.

4. DIN 67, sub b. 180;

h max = 1 cm, d max = 3,1 cm; fusaiolă întreagă; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej-roșcat; nr. inv. 6001; pl. VII/4.

5. DIN 66, S3, T 6–7, □4, –0,80 m;

h max = 0,8 cm, d max = 3,5 cm; fusaiolă întreagă; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare cărămie; urme de slip roșcat pe una din părți; pe fața opusă sunt vizibile urmele de la roată; nr. inv. 6002; pl. VII/5.

6. DIN 77, D, SVP 2, –2,00 m;

h max = 1,6 cm, d max păstrat = 3,4 cm; fusaiolă fragmentară; circulară; dintr-un fragment de amforă, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 5083; pl. VII/6.

7. DIN 66, Δ/60, □6 E, –0,60 m;

h max = 1,3 cm, d max = 3,6 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă semifină, de culoare cărămie; nr. inv. 6003; pl. VII/7.

8. DIN 66, bas. T 6/3, –1,40 m;

h max = 0,9 cm, d max = 3,8 cm; fusaiolă întreagă, ușor ciobită; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej; pe una din părți sunt vizibile urme din slipul maroniu-roșcat al vasului; nr. inv. 6004; pl. VII/8.

9. DIN 66, b. 176, –1,20 ?³⁶;

h max = 1,3 cm, d max = 2,9 cm; fusaiolă întreagă; circulară, ușor asimetrică; dintr-un fragment ceramic (amforă?), pastă fină, de culoare bej-roșcat; nr. inv. 6005; pl. VII/9.

10. DIN 66, Δ/66, □ ?³⁷, –0,70 m;

h max = 1,3 cm, d max = 3,2 cm; fusaiolă fragmentară; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6007; pl. VII/10.

11. DIN 66, S I, T 6–7, □1, –1,70 m;

h max = 1,6 cm, d max = 3,8 cm; fusaiolă fragmentară; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej-roșcat; nr. inv. 6008; pl. VII/11.

12. DIN 66, Δ 11, □1, –0,50 m;

h max = 1,3 cm, d max = 2,9 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej; nr. inv. 6009; pl. VIII/12.

13. DIN 66, Bas T, 6/2–3, –0,60 m;

h max = 1,2 cm, d max = 4,6 cm; fusaiolă întreagă; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă semifină, de culoare cărămiziu deschis; nr. inv. 6010; pl. VIII/13.

14. DIN 66, Δ-66, □6 E, –1,20 m;

h max = 1,1 cm, d max = 3,2 cm; fusaiolă întreagă; circulară; dintr-un fragment ceramic (amforă?), pastă fină, de culoare cărămie; nr. inv. 6011; pl. VIII/14.

15. DIN 66, S I, T 6–7, □4, –0,60 m;

h max = 1,1 cm, d max = 3,3 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare neagră; pe una din fețe se observă urmele de roată; nr. inv. 6012; pl. VIII/15.

16. DIN 66, b. 172;

h max = 1,3 cm, d max = 3,2 cm; fusaiolă întreagă; circulară, aproximativ pătrată; dintr-un fragment de amforă, pastă fină, de culoare bej-roșcat; pe una din fețe se observă urmele canelurilor de pe exteriorul amforei, precum și

³⁶ Ilizibil.

³⁷ Ilizibil.

urme din slipul galben ce acoperea vasul; nr. inv. 6013; pl. VIII/16.

17. DIN 66, S3, T 6–7, –0,40 m;

h max = 1,2 cm, d max = 3,2 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej-cărămiziu; nr. inv. 6014; pl. VIII/17.

18. DIN 66, gr. păm. T 9–10;

h max = 1,1 cm, d max = 3,6 cm; fusaiolă întreagă, ciobită; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare cărămiziu deschis; nr. inv. 6015; pl. VIII/18.

19. DIN 74, S bis;

h max = 1 cm, d max = 3,2 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment de amforă, pastă fină, de culoare cărămizie; pe

una din părți sunt vizibile urme de roată iar pe fața opusă urmele canelurilor de pe exteriorul amforei, precum și urme din slipul galben ce acoperea vasul; nr. inv. 5153; pl. VIII/19.

20. DIN 74, S bis;

h max = 0,9 cm, d max = 3 cm; fusaiolă întreagă; circulară, asimetrică; dintr-un fragment ceramic, pastă semifină, de culoare cărămizie; nr. inv. 5152; pl. VIII/20.

21. DIN 77, D, SVP 2, –2,40 m;

h max = 1,2 cm, d max = 2,9 cm; fusaiolă întreagă; circulară; dintr-un fragment ceramic, pastă fină, de culoare bej-roșcat; nr. inv. 5080; pl. VIII/21.

BIBLIOGRAFIE

Ștefan et alii 1967 — Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, E. Comșa, *Dinogetia. I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericița Garvăn*, Editura Academiei, București, 1967.

Diaconu, Vâlceanu 1972 — P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină. Vol. I–II*, Editura Academiei, București, 1972.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Planșa I/1–19. Fusaiole de șist elipsoidale

Planșa II/20–35. Fusaiole de șist bitronconice

Planșa III/36–51. Fusaiole de șist tronconice, circulare, sferice, varia.

Planșa IV/1–14. Fusaiole de lut bitronconice.

Planșa V/15–27. Fusaiole de lut bitronconice.

Planșa VI/28–42. Fusaiole de lut elipsoidale, circulare, tronconice, sferice.

Planșa VII/1–11. Fusaiole din fragmente ceramice și tegulare.

Planșa VIII/12–21. Fusaiole din fragmente ceramice și tegulare.

AUTORI

Ioana Grigore

Muzeul Național de Istorie a României

Calea Victoriei 12, sector 3, București

030026, România

ioana.gri@gmail.com

Eugen-Marius Paraschiv

Muzeul Național de Istorie a României

Calea Victoriei 12, sector 3, București

030026, România

para_eugen@yahoo.com